

КУЋА СНОВА: НАДРЕАЛИЗАМ У ЕНТЕРИЈЕРУ – МУЗЕЈСКА ПОСТАВКА У ПОРОДИЧНОЈ КУЋИ МИЛЕНЕ ПАВЛОВИЋ БАРИЛИ У ПОЖАРЕВЦУ

Ана Н. ВУКОВИЋ

*Универзитет уметности у Београду,
Факултет примењених уметности*

Апстракт: У докторском уметничком пројекту „Кућа снова: Надреализам у ентеријеру – музејска поставка у породичној кући Милене Павловић Барили у Пожаревцу“, бавила сам се питањем остваривања неких од принципа надреализма у реализацији ентеријера на примерима слика Милене Павловић Барили. Лична наклоност према сликарству надреализма и метафизике су ме инспирисала да размишљам о ентеријеру као простору у коме се визуализује унутрашњи свет појединца, у овом случају породице Барили. На основу слика Милене Павловић Барили, породичних фотографија, комада намештаја, који су у власништву Фондације Миленин дом – галерија Милене Павловић Барили, настојала сам да креирам ентеријер у оквиру постојеће куће са акцентом на музејску поставку у виду омажа породице Барили. Истовремено, желим да дам пример ентеријера као простора који омогућава померање граница схватања и пројектовања унутрашњег простора, са фокусом на поетско и симболично значење ентеријерских елемената. Рад обухвата две целине, писани део и израду пројектне графичке документације. Писани део прати рад на изради идејно концептуалног решења који систематично полази од историјске анализе као и уметничко истраживачких метода.

Кључне речи: надреализам, сликарство метафизике, интуитивно, несвесно, снови, ентеријер, музејска поставка, породична кућа, дуалност

Предмет уметничког пројекта из области унутрашње архитектуре представља процес аналитичко теоријског размишљања о ентеријеру као о простору који обједињује различите идентитете, крећући се између историјског и савременог, менталног и физичког стања, органског и неорганског, свесног и несвесног, видљивог и невидљивог.

Пројекат је заснован на истраживању комплексне везе између надреализма, као авангардног уметничког покрета, и ентеријера галеријског простора меморијалне куће Милене Павловић Барили у Пожаревцу. Надреализам се није манифестовао у пројектима ентеријера тако упадљиво као у другим областима уметности прве половине XX века, мада ентеријер нуди инспиративно поље за артикулацију надреалистичке мисли.

Истраживање полази од анализе самог оснивања покрета надреализма, његовог развоја, представника, утицаја, као и везу са теоријом и праксом из области архитектуре. Сликарство метафизике има важну улогу у овом раду, у начину сагледавања простора, где је простор представљен у виду мистичног, сањивог и фантазијом испуњеног амбијента. Идеологија надреализма на индиректан начин утиче на стварање и разумевање простора као и његовог садржаја, у чему велики значај има језик симбола.

Пројекат је фокусиран на иновативно креирање ентеријера постојећег простора породичне куће Милене Павловић Барили у Пожаревцу, са акцентом на музејску поставку њених слика, као и комада намештаја који су сада у власништву Фондације „Миленин дом – Галерија Милене Павловић Барили“.

Анализирањем слика Милене Павловић Барили и начела метафизичког сликарства, уметнички пројекат представља својеврстан омаж породици Барили, са тежњом да се оствари интеракција између садашњег и прошлог, имагинарног и стварног простора.

Уметнички циљ рада је да надахне размишљање о ентеријеру као о амбијенталној целини која подстиче спиритуалност и нова чулна искуства. Пројектом се обликује нови простор којим се наглашава оно што се не види, а чије се присуство осећа – на темељу познатог садржаја из сталне поставке у породичној кући Милене Павловић Барили у Пожаревцу.

Намера да се простор и време доведу у склад, да се приближе ове две различите реалности, свака за себе апстрактна, ослања се на архитектонски пројекат аустријског архитекта Фредерика Кислера (Frederick Kiesler) под називом „Кућа Бесконачног“ (Endless House). Кислер се водио размишљањем о динамичним, континуалним суодносима људи, форми, простора, времена и технолошког окружења. У архитектонском језику, симболи вечности и бесконачности се огледају у слободним линијама, спиралним и сферичним формама које као да левитирају у простору.

По Кислеру, кућа треба да омогући простор који би подржао међуодносе укућана, као и да пружи могућност за њихову потпуну приватност и одвијање процеса физичке и психичке одвојености. Она је место у коме се индивидуа одмара од спољног света, ствара осећај уточишта и сигурности, док се објекат трансформише према тим потребама. Кућа функционише попут органа у коме се борави кроз време.

„Кућа Бесконачног не може бити дом само за породицу; она мора имати простора за све оне “посетиоце” из нашег унутрашњег света. Заједница са самим собом. Инспирисана ритуалом медитације“.¹

Полазна тачка у овом пројекту базирана је на анализи постојећег галеријског простора у оквиру породичне куће Милене Павловић Барили. Простор је посматран као јединствена целина у којој се истовремено преплићу живот и рад ове уметнице, као и њене породице.

Формирана је ентеријерска поставка у виду просторних елемената које симболично представљају три специфична периода у животу Милене Павловић Барили: детињство, европски и њујоршки период. Истовремено, ова поставка представља и три зоне приватног становања: улазни део, зона дневних активности и приватне просторије. Овај тип преклапања чини однос јавног и приватног живота, јаве и сна.

Уметничка дела су постављена у онај део ентеријерске поставке, којем припадају по времену настанка. Комади намештаја смештени су такође по припадајућим „просторијама“. У ентеријеру нема затворених целина, простор је осмишљен тако да посетиоцима омогући флуидно кретање, а употребом различитих материјала у виду померљивих драперија остварује се интерактивни процес скривања и откривања просторних фрагмената.

¹ The “Endless” cannot be only a home for a family, but must definitely make room and comfort for those “visitors” from your own inner world. Communion with yourself. The ritual of meditation inspired. T. Mical, *Surrealism and Architecture*, New York, 2005, 149.

С обзиром на усмереност и посвећеност породице Павловић Барили различитим уметностима, од музике и поезије до сликарства, цео простор је осмишљен тако да стимулише чула, стварајући јединствену синергију између посматрача, садржаја и амбијента. Овај ефекат је замишљен да се оствари кроз експерименте са различитим материјалима, колоритом и светлосним ефектима. Ентеријерска поставка је, такође, замишљена и мултимедијално, у виду употребе музике и звука који би, при својој просторној реализацији, употпунили чулно и визуелно искуство.

Грађанска породична кућа у улици др Воје Дулића, у којој се родила Милена Павловић Барили, припадала је њеном деди са мајчине стране, Стојану Павловићу. Објект сада носи име Фондација „Миленин дом – Галерија Милене Павловић Барили“ и налази се у улици др Воје Дулића број 14, у Пожаревцу.

Изложбена галерија, иначе највећа просторија у објекту, готово правоугаоног облика, приближних је димензија 14,0x8,5 м и висине 4,50 м.

Тренутно је у галерији изложен један сегмент од целокупног Милениног опуса, са сликама поређаним по зиду хронолошким редом, почев од улазног дела. Целокупно њено дело, као и породична грађа, чувају се у депоу, смештеном у самој кући.

Идејно концептуално решење галеријског простора ентеријера представљено је кроз графичке приказе подељене у два сегмента, 2Д техничке цртеже и 3Д визуелизацију.

Технички цртежи приказују простор у основи, као и развојну геометријску анализу идејног решења. Геометријска анализа састоји се из четири фазе развоја. У оквиру њих истраживале су се могућности простора вођене идејом о остваривању симболичног приказивања слојевитих међусобних релација.

За постављање основне структуре у анализи простора, водила сам се примером Фибоначијеве криве², врста спирале чија се крива кружно удаљава или приближава од свог центра. Пројектовањем криве постигнута је визуелна илузија простора са добијеним центром као најближе и истовремено најудаљеније тачке. Овај ефекат сам сматрала корисним из разлога што сам тиме желела да представим однос унутрашњег и спољашњег света. Унутрашњи свет представља врх спирале и симболизује породицу и детињство Милене Павловић Барили, приказан као скривени део, који јој је физички био најудаљенији али емотивно најближи. Константно кретање спирале ка центру у овом раду симболизује и повратак коренима (сл. 1).

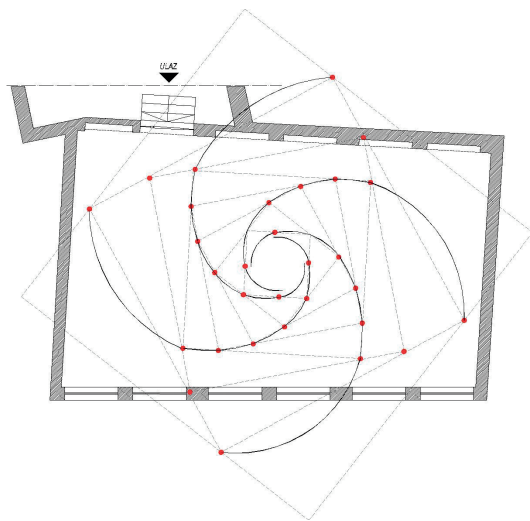
Идеја о концепту простора инспирисаном спиралом навео ме је на размишљање о лавиринту. Кретање по њему засновано је на загонетном, на нечему што се тражи а што је сакривено. Лавиринт асоцира на кретање попут оног у сновима, где се постепено губи осећај простора и где се реалност замењује нестварним. Односно, свет свесног уступа место свету несвесног а појам времена, такође, мења своју динамику. Спирални лавиринт својим изгледом подсећа на унутарматеричну³ форму, јајасте облике, пећину или јурту као представе првих хабитата.

Исцртане замишљене спирале у основи простора постепено се исправљају како се кретање одвија ка спољашности. Исправљене линије, тј. зидови, означавају излазак из лавиринта у спољни свет. Кружне линије симболично представљају стање несвесног, а праве линије са оштрим угловима представљају свесно стање.

Основа изложбеног простора је подељена на три зоне које се односе на три периода у животу Милене Павловић Барили – детињство, европски период и њујоршки период. Зоне су означене ко-

2 Леонардо Фибоначи (Leonardo Fibonacci, 1175–1250), италијански математичар.

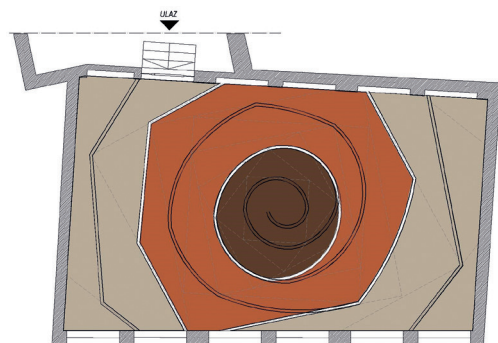
3 A. Vidler, "Fantasy, the Uncanny and Surrealist Theories of Architecture", in: *Fantasy Space: Surrealism and Architecture. Paper of Surrealism, issue 1, Manchester, winter 2003*, Manchester, 2003, 2. <https://studylib.net/doc/8353038/fantasy--the-uncanny-and-surrealist-theories-of-architecture>

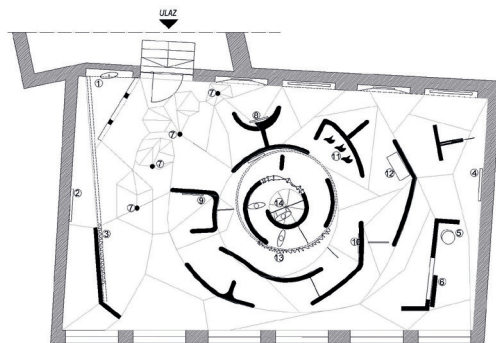
Слика 1

лоритом који је у релацији са сваком етапом: детињство је приказано у боји земље са наглашеном текстуром у материјализацији јер асоцира на дом, склониште и прва станишта. Боја теракоте односи се на Миленино италијанско порекло са очеве стране, на њен европски период и сликарство у духу надреализма и метафизике. Сива боја упућује на њујоршку фазу, на урбани амбијент и на хладну атмосферу коју је осећала приликом доласка тамо. Улазак у галерију почиње са њујоршким периодом који уједно указује и на улазни део породичног дома. То је целина која се у стамбеним просторима доживљава као полујавна зона, предпростор приватне зоне. Наставља се преко ходника лавиринта ка унутрашњости куће, да би се дошло до средишта кућног лавиринта јајасте форме који симболизује окретање унутрашњем човековом животу (сл. 2).

Пројектовањем су формиране просторне преграде, зидна платна, у односу на изложбени део уметничког опуса Милене Павловић Барили као и породичних комада намештаја, који су изложени према обележеним местима на цртежу. Музејско изложбена поставка је осмишљена и формирана тако да се може мењати према потребама Галерије. Зидна платна позиционирана у делу европског периода

Слика 2

Слика 3

Слика 4

Слика 5

поставке имају текстуру веза, чипке, попут велова са Милениних слика. Поједина зидна платна у овој зони су направљена на различитим дистанцама од пода и плафона уз помоћ дискретних плафонских ојачања, како би креирали осећај илузије лебдења, наговештавајући улазак у стање снова. Зидна платна која су ближа централном делу имају тамнији колорит и текстуру која постаје зрнаста а њихови отвори су јајастих форми, неправилно распоређених, што упућује на близину централног дела. Постојећа висина од 4,50м је искоришћена до висине 4,00м, а осталих 0,50м је остављено за спровођења машинских инсталација и потребних ојачања за расвету, као и додатну неопходну опрему (сл. 3).

ОПИС ПОЗИЦИЈА ЕНТЕРИЈЕРСКИХ ЕЛЕМЕНАТА

„Претачу се сан и јава, истина и сновиђење, води се дијалог између ње, усамљене уметнице и неког злокобног, претећег света, света несигурности, унутарње таме и страхова од пролазности, неизречености, од животног неистрошеног елана, спутаног тајновитим силама“.⁴

Оно истинско што нас окружује биће само колебљиви одсјај нашег (колебљивог) њамена живошта
(Бруно Барили)⁵

Након Миленине смрти, у писменој преписци између њене мајке Данице и Милениног мужа Гослина, њена мајка га моли да јој пошаље црни капут који је Милена носила. Капут никада није послат. У идејном решењу, одмах поред улаза је постављен капут (елемент 1) али у белој боји, као преображај из физичке стварности у свет снова (сл. 4).

Портрет оца (елемент 2) и портрет мајке (елемент 4) позиционирани су једно наспрам другог на удаљеним позицијама, што упућује на њихову раздвојеност и честа немиђања. Њихови портрети су у зони њујоршке фазе јер су тада били најудаљенији од ћерке Милене, а везе су биле скоро у потпуности прекинуте за време рата. Зидови на којима су постављени, у својој материјализацији, текстури и обради подсећају на старе површине које се распадају, што осликава њихове међусобне односе у том периоду, потпуну физичку удаљеност, и успомене које се урушавају.

4 И. Суботић, *Ог Авангарде до Аркадије*, Београд, 2000, 27–37. http://www.rastko.rs/likovne/clio/isubotic-arkadia.html#_Toc506879185

5 Бруно Барили (Bruno Barilli, 1880–1952), италијански композитор, музички критичар, путописац. Отац Милене Павловић Барили.

Слика 6

Испред зида на коме се види портрет оца, смештена је померљива клизна преграда (елемент 3) од валовитог лима као лажне драперије. Својом формом асоцира на драперију, карактеристичну за Миленино сликарство, али у овом случају то је челична завеса која представља њујоршки период. Хладна и тешка, попут Милениног почетка у новом граду који је својом репутацијом обећавао велике успехе.

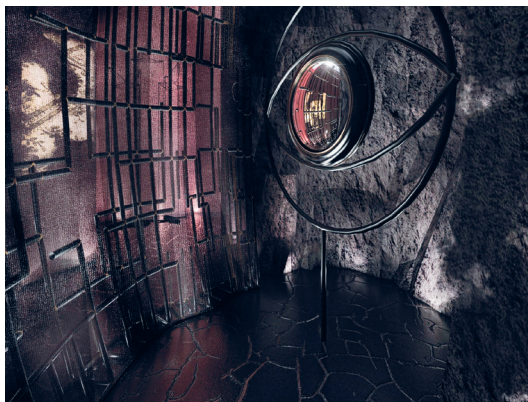
Столица (елемент 5) део је својине породице Барили, која се налази у оквиру меморијалног кутка у Галерији. Модел који је презентован у 3Д визуелизацији представља најприближнију слику у односу на постојећу (сл. 5).

Зидно платно (елемент 6) са отвором у облику степеница као асоцијацијом на „степенице успеха“ у Њујорку. Степенице су окренуте наопако јер се тиме сугерише преиспитивање успеха у односима Милениног приватног и пословног живота у том периоду.

Дрвеће (елемент 7) као представа спољног, уличног амбијента, позиционирано је код улазног дела, а у зони њујоршке фазе, истовремено креирајући препознатљиво окружење Милениног породичног дворишта у Пожаревцу. У зони испод дрвећа, као и на другим појединим местима, на поду су сегментирано постављена огледала како би се стварала илузија дуплих слика. Огледалске димензије су такве да својим обликом креирају изломљене слике реалности (сл.6).

Елементи 8, 9, 10 означавају позиције слика из колекције Галерије.

Три птице (елемент 11) формирају скулптуру, чије сенке које стварају уз помоћ расвете биле што дуже и пројектовале апстрактну игру на подним и зидним површинама. Ослањају се на базу у облик

Слика 7

птице у дводимензионалној форми. Три птице симболично представљају три члана породице Барили, њихова различита кретања, а означавају и три јединке које су одлетеле на три различите стране света.

Будоар (елемент 12) је део својине породице Барили и налази се у оквиру меморијалног кутка у Галерији. Модел који је презентован у 3Д визуелизацији представља најприближнију слику у односу на постојећу. Будоар заузима место у приватним просторијама дома, а на зидној површини испред кога је смештен, пројектује се слика „Композиција са два лика“, на којој је Миленин портрет са Гонзалесом, њеном великом и неоствареном љубави.

Драперија (елемент 13), која прикрива улаз у централни део, има могућност сталног механичког померања по оси шина плафонски постављених. Њена улога је да сакрива и открива централни део од ока посматрача, чиме се ствара илузија о њеном постојању, а што наводи на њено тражење.

Портал – око (елемент 14), састављен је од вертикалне осе око које се okreће обруч унутар кога је смештен симбол ока испуњен конкавним огледалом. У централни део приступ има само једна особа, због симболике кретања ка личној унутрашњости. Амбијент чине три целине: две форме љуске јајета, чија материјализација подсећа на структуру стена и пећинских шупљина. Једини извор светла је из пода, наглашавајући текстуру зидних површина. Средишњи део је прекинут структуром мреже пресвучене растегљивим полупрозрачним платном. Кретањем посетиоца ван централног дела омогућава се делимично сагледавање унутрашњег садржаја у односу на позицију померљиве драперије која сакрива и открива вивидност јајета. Посетилац при приступу овој зони ручно помера портал ока, чиме прави кружни облик и излази из зоне. Ротационо кретање око портала је симбол проласка у област несвесног. Ово несвесно има дуално значење, оно представља област несвесног у животу Милене Павловић Барили а истовремено се може тумачити и као сопствено несвесно (сл. 7)

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Уметничким пројектом „Кућа снова: Надреализам у ентеријеру – музејска поставка у породичној кући Милене Павловић Барили у Пожаревцу“ настојала сам да прикажем неке од принципа надреализма у реализацији ентеријера на примерима слика Милене Павловић Барили.

Циљ уметничког рада, који представља пројекат ентеријера са акцентом на музејску поставку слика и предмета породице Барили, јесте приближавање и удруживање различитих уметничких дисциплина, чије комбиновање треба да помери границе традиционалног размишљања о ентеријеру, као

и музејских поставки. Рад, такође, има за циљ да подари основу за даље деловање у овој области, са акцентом на стварање услова за развој теоријске праксе из области унутрашње архитектуре.

Уметнички рад је у својој бити проткан идејом о реализацији простора и његовом доживљавању кроз чула и интуитивно разумевање, са тежњом да се поништи логички начин размишљања како би се стимулисала креативност и развила имажинација.

Таква врста доживљаја се препознаје у текстовима Анрија Бергсона⁶ и његовим објашњењима појма „метафизика“. По Бергсону, метафизику чине студија материје и студија духа, као и њихово међусобно преплитање. Студија материје подразумева обраду и анализу предмета, док се студијом духа улази у њу. Улазак у суштину духа је најважније место, је то тренутак укључивања, снагом маште и симпатисање са тим стањима, како би апсолут или савршенство били досегнути.⁷

Светлост свесности њага на архетипи и он улази у области психичкој, њостјаје видљив.

(Карл Густав Јунг)⁸

На конкретном примеру музејске поставке, концептуално решење испуњено симболима и мотивима сликарства Милене Павловић Барили има за циљ не само да пружи увид у живот уметнице и њеног стваралаштва, већ и да подстакне појединца у откривању и разумевању личног унутрашњег живота. Овакав простор преноси информације посетиоцима кроз емотивни доживљај који се добија интерактивним садржајем ентеријерске поставке.

Слојевитост и комплексност рада огледа се у паралелном тумачењу живота и стваралаштва Милене Павловић Барили, као и у проналажењу начина за стимулацијом и освешћивањем свог сопственог Ја; трагање за својим коренима како би се остварила индивидуална аутентичност, за коју се сматра да се скрива у области несвесног.

Реализација простора природних форми, облих линија успоставила би психофизичку хармонију, баланс између јавног и приватног живота људи, спољног и унутрашњег деловања и развијања, односно свесног и несвесног које се одвија у човеку.

Оно што сам овим радом увидела јесте то да надреализам пружа и донекле дозвољава приступ у просторно ентеријерској реализацији, што сам доживела попут игре скривања и откривања. У његовом сакривању сам схватила и његову суштину он је недоступан онолико колико смо ми сами себи недоступни и недокучиви. Стална потрага за његовим откривањем је синоним нашег трагања за самоспознајом. Из тог разлога, надреализам не може бити у потпуности разоткривен јер већи део њега постоји као паралелни живот у свом, односно нашем личном несвесном.

С обзиром на то да се надреализам бави несвесним садржајима, моје мишљење је да се о надреализму може размишљати као о колективно несвесном, односно као о некој врсти архетипа.

ИЛУСТРАЦИЈЕ

2Д цртежи новопроектваног идејно концептуалног решења ентеријера

2D drawings of a newly designed conceptual conceptual interior solution

1: Поставка Фибоначијеве криве

Fibonacci curve setting

6 A. Bergson, *Duhovna energija – Misao i pokretljivost*, prev. P. Bojanić i S. Milutinović Bojanić, 2011, 230.

7 Исто, 230.

8 Карл Густав Јунг (Carl Gustav Jung, 1875–1961), швајцарски психијатар, оснивач аналитичке психологије.

2: Геометријска анализа простора

Geometric analysis of space

3: Диспозиција намештаја и опреме

Disposition of furniture and equipment

3Д визуализација новопроектваног идејно концептуалног решења ентеријера

3D visualization of a newly designed conceptual conceptual interior solution

4: Сећања

Memories

5: Дубине

Depths

6: Рефлексије

Reflections

7: Унутрашње ја

Inner self

ЛИТЕРАТУРА

Bergson, Anri. Duhovna energija – Misao i pokretljivost, prev. P. Bojanić i S. Milutinović Bojanić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2011.

Mical, Thomas. Surrealism and Architecture, Routledge, New York, 2005.

Vidler, Anthony. "Fantasy, the Uncanny and Surrealist Theories of Architecture", in: Fantasy Space: Surrealism and Architecture. Paper of Surrealism, issue 1, Manchester, winter 2003, The University of Manchester, Manchester, 2003, 2. <https://studylib.net/doc/8353038/fantasy--the-uncanny-and-surrealist-theories-of-architecture>. [приступљено 15. 07. 2018].

Суботић, Ирина. Од Авангарде до Аркадије, Clio, Београд, 2000. http://www.rastko.rs/likovne/clio/isubotic-arkadia.html#_Тoc506879185. [приступљено 24. 09. 2018].

Ana N. Vukovic

A HOUSE OF DREAMS: SURREALISM IN INTERIOR DESIGN – A MUSEUM SETTING IN THE FAMILY HOUSE OF MILENA PAVLOVIC BARILLI IN POZAREVAC

Summary: In the PhD art project "A House of Dreams: Surrealism in Interior design – a museum setting in the family house of Milena Pavlovic Barilli in Pozarevac" I was conducting an analysis of the applying some surrealism principles to the interior space, on examples of Milena Pavlovic Barilli paintings. The personal affection to the surrealism and metaphysical painting inspired me to think about the interior as of space in which the inner world of the individual is visualised, in this case the Barilli family. Based on the paintings by Milena Pavlovic Barilli, her family photos, pieces of furniture owned by the Fondation Milena's Home – Gallery of Milena Pavlovic Barilli, my intention was to create an interior within the existing house with an accent on the museum setting as a gratitude to the Barilli family. At the same time, I have intended to give an example of the interior as a space that enables the expanding the boundaries of understanding and designing of the interior space, with a focus on poetic and symbolic meaning of the interior elements.

The art project is composed of two parts: a written part and a graphic documentation. The written part follows the work on the creation of a conceptual solution that systematically starts from historical analysis as well as artistic research methods.

Keywords: surrealism, metaphysical painting, intuitive, unconscious, dreams, museum setting, family house, duality